

PRANJE NOVCA KAO EKONOMSKA DIMENZIJA TERORIZMA¹

Mr. sc. Jelena Dinić,
Fakultet za inženjerski menadžment
Univerzitet Union - Nikola Tesla
Beograd
Srbija

UDK: 343.359
Ur.: 23. veljače 2016.
Pr.: 1. lipnja 2016.
Pregledni znanstveni rad

Sažetak

U radu se prezentuje ekonomska dimenzija terorizma kroz analizu potreba terorističkih organizacija za finansijskim sredstvima, moduli finansiranja terorizma i veza sa pranjem novca. Finansijska sredstva predstavljaju jedan od najvažnijih preduslova za održavanje infrastrukture terorističkih organizacija i izvođenje terorističkih aktivnosti. Sredstva stečena legalnim i ilegalnim putem pripadnici terorističkih organizacija tehnikama pranja novca sprovode kroz finansijske sisteme, prikrivajući svrhu novca namenjenju za organizovanje terorističkih napada. Zbog globalne prirode problema pranja novca i finansiranja terorizma, preventivni mehanizmi obuhvataju saradnju finansijskih, obaveštajnih službi i međunarodnih organizacija uz jačanje nacionalnih institucija koje se bave navedenim problemom. Brojne smernice, konvencije i preporuke novijeg datuma (u okviru EU, OUN, FATF) skreću pažnju na potrebu detekcije terorističkih aktivnosti u pripremnoj fazi poput putovanja (tranzita) terorista, finansiranja logističke podrške terorističkih aktivnosti i nabavke naoružanja (eksplozivnih materija) potrebnih za izvođenje napada.

Ključne reči: terorizam, finansiranje, pranje novca, prevencija.

1. UVOD

Savremeni terorizam postao je jedna od najozbiljnijih pretnji koje ugrožavaju globalnu bezbednost. Odabir mete terorističkog napada zavisi od terorističke grupe, odnosno od cilja koji se želi postići uništenjem izabrane mete i gubitkom života neđužnih civila. Formiranje, održavanje i širenje terorističke mreže zahteva velika

1 Ovaj rad je finansirala Hrvatska zaklada za znanost projektom UIP-2014-09-5933 „Pravna i ekonomska analiza sustava prevencije pranja novca i financiranja terorizma“

finansijska sredstva dok su troškovi potrebni za izvođenje terorističkog napada simbolični u odnosu na pričinjenu štetu i gubitak ljudskih života.

Terorizam u međunarodnom poretku i nacionalnim zakonodavstvima pojedinačnih država ima karakter krivičnog dela pa sredstva potrebna za pripremu i izvođenje terorističkih aktivnosti moraju biti dopremana do krajnjih korisnika (terorista) tajnim kanalima. Konvencije novijeg datuma usvojene pri međunarodnim organizacijama² proširuju odredbe koje predstavljaju terorizam kao međunarodno krivično delo, apelujući na države da spreče putovanja stranih terorističkih boraca i njihovo finansiranje, pojačaju međudržavnu saradnju, naročito u oblasti detekcije regrutovanja terorista putem društvenih mreža i plasiranja propagandnih materijala terorističkih organizacija u elektronskoj formi. Održavanje terorističkih mreža, vrbovanje novih članova i propaganda finansiraju se iz velikog broja legalnih i ilegalnih izvora. Teroristi koriste širok spektar finansijskih izvora i organizacija za svoje aktivnosti, uključujući humanitarne organizacije, alternativne kanale transfera novca (*Hawala*), sredstva stečena različitim vidovima organizovanog kriminala poput trgovine oružjem, naftom, narkoticima i ljudima. Rezolucija OUN usvojena krajem 2015. godine³ ukazuje na finansiranje terorističke organizacije ISIL (Islamska država Iraka i Levanta) kroz trgovinu naftom, iznudama, kidnapovanjima uz zahtev za otkup pojedinaca, prodajom dragocenih predmeta kulturnog nasleđa nekih država i sl.

Pranje novca i finansiranje terorizma imaju isti metodološki okvir, ali različite motive. Pripadnici organizovanih kriminalnih grupa žele da zadrže novac stečen kriminalnim radnjama, prikrivajući poreklo finansijskih sredstava, dok teroristi žele da sakriju svrhu novca, odnosno teroristički napad koji planiraju da izvedu. Specifična priroda terorizma čini detekciju sumnjivih transfera novca izazovnim poslom za finansijske i obaveštajne službe čija je delatnost primarno preventivne prirode.

Presecanje kanala finansiranja terorizma predstavlja ključnu stavku u borbi protiv terorizma jer finansijska sredstva predstavljaju nužnu komponentu svakog segmenta terorističkih aktivnosti, od formiranja terorističkih mreža, diseminacije njihovog uticaja do izvođenja terorističkog napada. Preventivna delatnost obaveštajnih službi i finansijskih institucija pojedinačnih država igra veliku ulogu u sprečavanju terorističkih napada koji rezultiraju materijalnim razaranjem, stradanjem civilnih žrtava i narušenim kredibilitetom države u kojoj se dogodio teroristički napad.

2 *Implementation of Security Council resolution 2178 (2014) by States affected by foreign terrorist fighters* http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/N1527297_EN.pdf (12/05/2016)

3 *Unanimously Adopting Resolution 2253 (2015), Security Council Expands Sanctions Framework to Include Islamic State in Iraq and Levant* <http://www.un.org/press/en/2015/sc12168.doc.htm> (12/05/2016)

2. FINANSIJSKI ASPEKTI TERORIZMA

Poslednjih decenija, nakon niza spektakularnih, za javnost i zastrašujućih terorističkih napada, terorizam je postao izuzetno atraktivna tema brojnih rasprava, publikacija i (kvazi)naučnih objašnjenja. Kamen spoticanja u pokušaju razvijanja jedinstvene definicije terorizma oličen je u ideološkoj obojenosti spomenutih radova, odsustvu objektivnosti i slobode mišljenja čak i u eksplicitno demokratskim zemljama, kao i primeni dvostrukih standarda koji služe kao pokriće za političke aktivnosti i strategije vladajućih elita. Takođe, u akademskim krugovima koji se bave navedenom tematikom ne postoji saglasnost u vezi definicije državnog terorizma (*state terrorism*).

S obzirom na činjenicu da je problem objektivnosti oduvek bio prisutan u društvenim naukama i da je svaki pojedinac "ukalupljen" vrednostima kolektiva u kome živi, izjava jednog od istaknutih pristalica kritičkih teorija bezbednosti Roberta Koksa (*Robert Cox*) da je "teorija uvek za nekoga i u nečije svrhe" dobija svoj puni smisao. Kolizija političkih interesa neretko dovodi do toga da se definicije terorizma politički instrumentalizuju i koriste kao sredstvo za borbu protiv neistomišljenika, naglašavajući time veliku istinu da je moral rastegljiva kategorija u međunarodnim odnosima.

Prema Simeunoviću, razlozi koji kočje definisanje terorizma leže u činjenici da se terorističke aktivnosti pripremaju u tajnosti zbog čega je nemoguće teoretski obraditi ovaj oblik političkog nasilja uz pomoć kompletnih podataka. Takođe, isti autor navodi semantički problem u definisanju terorizma koji se javlja kao posledica različitih pristupa i perspektiva zauzetih od strane brojnih društvenih nauka okrenutih izučavanju ovog fenomena. Važno je spomenuti i da "emocionalna primesa u određenju terorizma nije tek izraz odbojnosti prema pojavi već itekako ima i upotrebnu političku funkciju, pre svega na mobilizacionom planu".⁴

Da bi određena definicija nosila epitet naučne, neophodno je prihvatiti važno metodološko pravilo da definicija mora biti pozitivna i iskazana u obliku tvrdnje.⁵ "Da bismo znali protiv čega se borimo i kako da se protiv nečega borimo", smatra Simeunović, "moramo prvo znati šta je to"⁶, odnosno utvrditi koji su integralni elementi date pojave. Kao što je već spomenuto, u stručnoj javnosti ne postoji jedinstven stav u vezi definicije terorizma. Određen nivo saglasnosti postoji kada se govori o gradivnim elementima svakog terorističkog akta, bez obzira na javni oblik ovog bezbednosnog problema. Značajan broj definicija terorizma koji cirkuliše u akademskim i krugovima šire javnosti sadrži neke zajedničke elemente koje su brojni autori pokušali da klasifikuju na osnovu različitih kriterijuma. Tako je Aleks Šmid (*Alex Schmid*) napravio tzv. *konsensualnu definiciju*, koja na univerzalan način uključuje sve činioce jednog terorističkog akta: primena sile i nasilja; politički

4 Simeunović, D., *Terorizam*, Beograd, Pravni fakultet, 2009., str. 20.

5 Radosavljević, I., Milosavljević, S., *Osnovi metodologije političkih nauka*, Beograd, Službeni glasnik, 2000, str. 167.

6 Simeunović, D., *Terorizam*, Beograd, Pravni fakultet, 2009., str. 17.

motivisana aktivnost; izazivanje straha; psihološki efekti kao posledica straha i pretnje; publicitet; organizovana, namerna, sistematska akcija; civilne žrtve kao posledica odsustva selektivnosti; kršenje pravila i nehumanost; ucena, prinuda i nepredvidivost.⁷

Politička motivisanost je esencijalna odlika svakog vida političkog nasilja koji se određuje kao terorizam. Političke promene i ostvarivanje političkog cilja su neizostavne kockice u mozaiku zvani terorizam, baš kao i primena nasilja bez koga terorizam ne bi imao tako zastrašujuću dimenziju. Visok stepen organizovanosti i sistematsko ostvarivanje ciljeva uz kontinuiranu pretnju silom radi održavanja konstantnog osećaja straha i ugroženosti, takođe krasi sve oblike političkog nasilja koji pretenduju da nose etiketu terorizma.

Dinamika i priroda terorističkih aktivnosti uključuje primenu ekstremnih metoda i sredstava usmerenih na destrukciju simbolično odabranih meta uz stradanje civilnih žrtava i javnu osudu zbog počinjenog nasilja nad nedužnim žrtvama. Kako smatra Simeunović, “imitiranje strahovlade činjenjem terora je ujedno i glavni metod terorizma”.⁸ Nepredvidivost i faktor iznenađenja svakako su bitni i neizostavni konstitutivni elementi koji u velikoj meri daju zamah efektu zastrašivanja. Najkraće, konstitutivni elementi terorizma su oličeni u namernoj primeni nasilja uz primese političkih, etničkih ili verskih motiva sa ciljem slanja jasne političke poruke i izazivanjem straha, uz primenu brutalnih metoda usmerenih na civilne žrtve čije stradanje stvara veliki publicitet i odjek u javnosti.

Konačno, da bi se terorizam što preciznije definisao neophodno je uzeti u obzir i sledeće: 1/ terorista vrši nasilje ili preti nasiljem, on je neizbežno politički motivisan (*animos terrorandi*) i pripada nekoj organizaciji, 2/ akcije terorista su usmerene ka dalekosežnim psihološkim posledicama (teroristi nije važna sama meta napada koliko politički odjek akcije), 3/ terorizam je pretežno tajna aktivnost, smrtonosan je, ubitačan i tehnološki modernizovan i razarajući; 4/ zahtevi terorista nikada nisu realni i na zakonu zasnovani, oni su uvek nezakoniti, 5/ terorističke akcije su detaljno isplanirane, usmerene su na tzv. meke mete (nedužni civili) i izvode su u vreme kada će postići najveće efekte, itd.⁹

Prema Bilandžiću, pluralizam percepcijaterorizma i nepostojanje objektivne, koherentne i konsekventne definicije omogućuje subjektivno etiketiranje nekog fenomena i ponašanja kao terorističkog. Procene pojedine države (aktera na političkoj sceni) bazirane na vlastitim interesima, bile su, jesu i biće temeljni okvir za određenje šta terorizam jeste, a šta nije. Dok su za jedne teroristi zaista teroristi, za druge su oni istovremeno borci za slobodu i nacionalni oslobodioci.¹⁰

Izvođenje svakog terorističkog čina podrazumeva logističku pripremu i pribavljanje određene svote finansijskih sredstava za izvođenje istog. Cilj svakog

7 Schmid, A. *Political terrorism*, Amsterdam, North Holland, 1983, p. 76.

8 Simeunović, D., *Terorizam*, Beograd, Pravni fakultet, 2009, str. 70.

9 Schmid, A., *Political terrorism*, Amsterdam, North Holland, 1983, p. 86-94.

10 Bilandžić, M., *Sjeme zla: uvod u studije terorizma*, Zagreb, Despot Infinitus, 2014., str. 89-90.

terorističkog napada je privlačenje medijske pažnje i izazivanje straha. Teroristi pažljivo biraju simboličke mete čije uništenje, uz što veći broj civilnih žrtava, izaziva strah i paranoju. Sve veća dostupnost sredstava za izvršenje terorističkog čina dovela je do demokratizacije nasilja¹¹ i otvaranja debata na temu količine finansijskih sredstava potrebnih za izvođenje terorističkog napada. Troškovi terorističkih aktivnosti determinisani su metom napada i efektima koje teroristi žele postići u smislu spektakularnosti napada.

Tabela 1: Procenjeni troškovi za izvođenje terorističkih napada u periodu od 1998-2005. godine¹²

Meta napada	Datum	Procenjeni troškovi za izvođenje napada
London Underground/Bus	7 July 2005	8,000 GBP
Madrid Railway	11 March 2004	100,000 EURO
Istanbul	15 & 20 November 2003	40,000 US \$
Marriot Hotel Jakarta	5 August 2003	30,000 US \$
Bali Bombings	12 October 2002	50,000 US \$
New York Twin Towers	11 September 2001	400,000-500,000 US \$
USS Cole, Aden	12 October 2000	10,000 US \$
US Embassies in Kenya and Tanzania	7 August 1998	50,000 US \$

Analize terorističkih napada u Parizu 2015.godine i Briselu 2016. godine ukazuju da je za njihovo izvođenje bilo potrebno svega 10 000 USD¹³, dok je suma potrebna za pripreme radnje višestruko veća.

Novac je "kiseonik za terorizam"¹⁴ i neophodan je za realizaciju pripremnih aktivnosti kao i za izvođenje terorističkog napada. Uspostavljanje terorističke infrastrukture zahteva raspolaganje finansijskim sredstvima pribavljenim putem legalnih ili ilegalnih aktivnosti. Teroristička organizacija može biti finansirana od strane država (*state sponsored terrorism*) i organizacija ili kroz direktno

- 11 Friedman, T., *The Lexus and the Olive Tree : Understanding globalization*, New York, Farrar, 1999., p.17.
- 12 Freeman, Michael, Ruehsen, Moyara, *Terrorism financing methods: an overview*, Perspectives on Terrorism, Journal of the Terrorism Research Initiative and the Center for Terrorism and Security Studies, vol. 7, no 4, 2013. <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/113/html> (01/02/2016)
- 13 *Terror on a Shoestring: Paris Attacks Likely Cost \$10,000 or Less* <http://www.nbcnews.com/storyline/paris-terror-attacks/terror-shoestring-paris-attacks-likely-cost-10-000-or-less-n465711> (12/05/2016)
- 14 Sandić, K. ,Fenomen finansiranja terorizma putem pranja novca i uspostavljanje delotvornog sistema kontra mera, Beograd, Vojno delo, br. 1 /2012, str. 380-400.

obezbeđivanje sredstava putem različitih formi organizovanog kriminala. Mišljenja autora koji se bave navedenom tematikom su podeljena u pogledu definisanja državnog terorizma i mišljenja da li navedeni oblik političkog nasilja treba da bude određen kao terorizam ili sredstvo borbe za slobodu.¹⁵ Najveći deo finansijskih sredstava teroristi izdvajaju za diseminaciju ideologije, održavanje mreže terorističkih ćelija i pridobijanje novih članova.

Kupovina oružja, vozila i eksplozivnih materijala predstavlja samo “vrh ledenog brega” u odnosu na novac koji teroristi daju za održavanje tzv. ćelija spavača. Navedene organizacione jedinice terorističke mreže zahtevaju novac za izdržavanje pripadnika terorističke organizacije tokom perioda “spavanja” koji može potrajati i godinama, u zavisnosti od planirane mete napada. Takođe, značajna finansijska sredstva potrebna su za tajne kanale komunikacije, regrutaciju, obučavanje novih pripadnika terorističke grupe, kao i putne troškove i pribavljanje falsifikovanih putnih isprava.

Jedan od najspektakularnijih i po broju žrtava najsmrtonosniji teroristički napad u istoriji izveden u SAD u septembru 2001. godine postao je predmet izučavanja brojnih eksperata iz oblasti bezbednosti i finansijskog kriminala. Na osnovu zvaničnih procena američke službe FBI, troškovi izvođenja napada iznosili su oko 400 000 USD¹⁶, dok je u sklopu finansijske istrage nakon napada utvrđeno da je u finansiranje navedenog terorističkog čina na direktan ili indirektan način bilo uključeno 448 fizičkih lica, 19 pravnih lica i 6 udruženja. U toku istrage o finansijskoj podršci napada, na osnovu indicija o sumnjivim transakcijama koje su bili u relaciji sa osumnjičenim licima za napad, pretraženo je 452 računa i više desetina računa kreditnih kartica.¹⁷

Podaci o sumnjivim transakcijama koje su ukazivale na potencijalno pranje novca i finansiranje terorizma dobijeni su u saradnji sa finansijskim institucijama širom sveta. Procenjena imovina terorističke organizacije Al Qaeda iznosi 5 milijardi američkih dolara sa godišnjim prihodima od više desetina milijardi dolara, dok su procene u vezi imovine i prihoda Islamske države Iraka i Levanta još uvek u toku zbog velikog broja (nepoznatih) izvora iz kojih se navedena organizacija finansira.¹⁸ Brojni izveštaji međunarodnih organizacija koje se aktivno bave formulisanjem izvora finansiranja terorizma i donošenjem normativnih okvira za prevenciju istog¹⁹ ukazuju da se teroristička organizacija Islamska država Iraka i Levanta (ISIL) finansira nelegalnim prisvajanjem kapitala u formi trgovine narkoticima, ljudima, oružjem, kontrolom naftnih polja i rezervoara gasa, uzimanjem provizija od banaka

15 Bayman, D., The changing nature of state sponsored terrorism http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2008/5/terrorism-byman/05_terrorism_byman.pdf 16/05/2016

16 Kersten, U., Međunarodniterorizam, doprinos policije u suzbijanju globalnog fenomena, Beograd, časopis Pogledi, 2/2003, Policijska akademija, 2003, str. 6.

17 Ibid, str. 7.

18 Shatz, H., *To Defeat the Islamic State, Follow the Money* <http://www.rand.org/blog/2014/09/to-defeat-the-islamic-state-follow-the-money.html> (06/02/2016).

19 *FATF Group recommendations* http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf (03/02/2016)

u državnom vlasništvu, trgovinom ukradenih antikviteta, prikupljanjem sredstava putem društvenih mreža itd.

Važno je naglasiti činjenicu da se za finansiranje terorizma često koriste velika finansijska tržišta sa centrima u najrazvijenijim državama sveta jer pružaju mogućnost klijentima (teroristima) širok spektar usluga kroz napredan sistem platnog prometa.²⁰

Terorističke grupe su, zbog tajnosti pripremanja i izvođenja napada, veoma fleksibilne u pogledu prilagođavanja brojnim metodama za transfer novca, koristeći pravne neusaglašenosti različitih država za dopremanje finansijskih sredstava ćelijama kojima je novac potreban za pripremu i izvršenje napada.

3. MEĐUNARODNI REGULATORNI OKVIR ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Terorizam i pranje novca kao globalni fenomeni predstavljaju krivična dela i vršenje navedenih aktivnosti povlači sa sobom pravne sankcije. Nacionalna zakonodavstva i međunarodne organizacije sa različitih aspekata obrađuju navedena krivična dela, pokušavajući da uspostave adekvatne pravne okvire za prevenciju pranja novca od strane organizovanog kriminala i terorističkih organizacija.

Finansiranje terorizma putem pranja novca prolazi kroz etapu deponovanja novca, transformacije i integracije.²¹ Spomenute faze zaokupljaju pažnju FATF grupe (*the Financial Action Task Force*) koja je nastala u Parizu 1989. godine, kao međuvladino telo sačinjeno od 36 država i velikog broja organizacija sa statusom posmatrača. Zadatak FATF grupe je da uspostavi standard te promoviše implementaciju pravnih i operativnih mera za prevenciju i suzbijanje pranja novca i finansiranje terorizma.²² Preporuke FATF grupe predstavljaju pravni okvir koji je komplementaran sa konvencijama različitih međunarodnih organizacija koje se bave borbom protiv terorizma i pranja novca. Nakon terorističkih napada na SAD 2001. godine, FATF grupa donela je osam specijalnih preporuka²³ koje ističu da finansiranje terorizma ima status krivičnog dela, kao i neophodnost zamrzavanja imovine terorista. Kao glavni kanali distribucije ilegalno stečenog kapitala FATF grupa navodi alternativne sisteme transfera novca (*Hawala*), elektronske transakcije i nevladine organizacije uglavnom humanitarnog karaktera.²⁴

Fokus rada FATF grupe usmeren je na četiri glavne oblasti: definisanje standarda za formiranje nacionalnih strategija za borbu protiv terorizma i pranja

20 Sandić, K. Fenomen finansiranja terorizma putem pranja novca i uspostavljanje delotvornog sistema kontramera, Beograd, Vojnodelo, br. 1 /2012, str. 380-400

21 Bolta, D., Sprječavanje finansiranja terorizma, Zagreb, Policija i sigurnost, vol 19. no. 4, 2011, str.424

22 *FATF Group recommendations* http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf (03/02/2016)

23 Ibid.

24 Ibid.

novca, monitoring nad državama koje su se obavezale da će implementirati preporuke u svoja zakonodavstva, kontinuirano praćenje inovacija u oblasti pranja novca i finansiranja terorizma i nadgledanje alternativnih sistema za transfer novca.²⁵

U skladu sa važećim preporukama, svaka država članica ima obavezu da izvrši identifikaciju i procenu rizika, kao i da uspostavi efikasne mehanizme nadzora nad implementacijom prihvaćenih standarda za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Međunarodni standardi FATF grupe ističu važnost preventivnog delovanja kroz normativnu delatnost pojedinačnih država. Posebno osetljivu oblast predstavljaju zakoni koji regulišu oblast čuvanja poslovnih tajni i poslovanja finansijskih institucija.²⁶

Države članice FATF grupe moraju obratiti posebnu pažnju na nacionalne normativne propise koji regulišu način praćenja sumnjivih transakcija u okviru finansijskih institucija i uočavanje sumnjivih identiteta klijenata. Na osnovu preporuka, države članice FATF grupe u obavezi su da donesu zakon koji finansijskim institucijama daje obavezu da pet godina čuvaju dokumentaciju vezanu za transakcije, kao i da preduzimaju posebne mere u slučaju ako je klijent "politički eksponirano lice", radi obavljanja pojačanog nadzora nad poslovanjem navedenog lica. Pored pojačane kontrole nad politički eksponiranim licima, preporuke ističu potrebu da finansijske institucije u državama članicama FATF grupe, sa ciljem borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, obrate posebnu pažnju i na korespondentsko bankarstvo, usluge prenosa novca i vrednosnih pošiljki, nove tehnologije i elektronske transfere.²⁷

Finansijske institucije država članica Grupe imaju obavezu implementacije programa za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma. U preporukama se eksplicitno navode samostalne profesije čiji rad može biti pod posebnim merama nadzora, poput vlasnika kockarnica, agenata za promet nekretnina, trgovaca plemenitim metalima i dragim kamenjem, advokata i lica koja pružaju usluge trustova i preduzeća.²⁸

Sa normativnog aspekta, posebno važnu ulogu u prevenciji pranja novca i finansiranja terorizma imaju Direktiva 2005/60/EZ²⁹ i Direktiva 2015/849.³⁰

---

25 Ibid.

26 *FATF Group recommendations* http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf

27 Ibid.

28 Ibid.

29 Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing (*Official Journal of European Union, L 309, 25.11.2005, p. 15-36*).

30 Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC (*Official Journal of European Union, L 141, 5.6.2015, p. 73-117*).

Direktiva 2005/60/EZ predstavlja kamen temeljac evropskog sistema za sprečavanje pranja novca jer nalaže finansijskim i nefinansijskim institucijama da prijave nadležnim službama svaku sumnjivu transakciju. Istaknutu ulogu u sistemu sprečavanja pranja novca imaju tzv. nefinansijski čuvari sistema (*gatekeepers*) koji mogu ukazati finansijsko-obaveštajnim državnim strukturama na aktivnosti koje su indikatori krivičnog dela pranja novca i finansiranja terorizma.

Važno je istaći činjenicu da Direktiva 2005/60/EZ implementira izmenjenih četrdeset preporuka FATF grupe koje su na taj način postale sastavni deo prava EU. Direktiva 2015/849 stavlja akcenat na unapređenje procene rizika na više nivoa (nacionalnom, nacionalnom i na nivou poreskih obveznika) uz proširivanje liste osoba koje podležu važenju iste Direktive. Ovaj dokument EU koji definiše smernice nacionalnim zakonodavstvima je značajno unapredio definiciju pojma politički izložene osobe i spustio prag za gotovinska plaćanja koja podležu primeni direktive sa 15 000 € (limit koji je određivala Treća direktiva) na 10 000 €. Obe Direktive, zbog globalnog karaktera fenomena pranja novca i finansiranja terorizma, nalažu državama članicama EU inteziviranje međusobne saradnje i koordinaciju sa nadležnim organima EU. Na nacionalnom nivou neophodno je postojanje normativne usklađenosti sa navedenim Direktivama, kao i postojanje adekvatne saradnje između državnih organa koji se bave prevencijom pranja novca i finansiranja terorizma, poput finansijsko-obaveštajnih službi, nadzornih organa i sl.

U okviru Saveta Evrope 1997. godine formirano je stalno nadzorno telo MONEYVAL (*The Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism*) koje se bavi formulisanjem preventivnih mera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Jedan od primarnih zadataka navedenog nadzornog tela je evaluacija normativne uređenosti pojedinačnih država članica u oblasti pranja novca i finansiranja terorizma uz davanje preporuka o mogućnostima unapređenja zakonodavnih i represivnih mehanizama, kao i formulisanje novih modaliteta pranja novca i finansiranja terorizma na globalnom nivou. Nadzorno telo MONEYVAL saraduje sa organizacijama i grupama koje se bave istom problematikom, poput FATF, Egmont grupe (asocijacije finansijsko-obaveštajnih službi), OUN, EU itd.

4. PRANJE NOVCA KAO OBLIK FINANSIJSKE PODRŠKE TERORISTIČKIM AKTIVNOSTIMA

Terorizam kao oblik političkog nasilja predstavlja ilegalnu aktivnost i samim tim, izvori finansiranja ulaze u sferu novca stečenog nezakonitim radnjama. Najveći deo novca koji teroristi koriste za pripremu i izvođenje terorističkih napada stečen je trgovinom oružjem, belim robljem, narkoticima, retkim dragim kamenjem (tzv. "*blood diamonds*"), ucenama ljudi i sličnim aktivnostima iz oblasti organizovanog kriminala. Povezanost finansiranja terorizma sa sukobima niskog intenziteta u Africi vidljiva je upravo kroz trgovinu "krvavim dijamantima"³¹ koja

31 Combating Money Laundering and Terrorist Financing, Commonwealth Secretariat, Economic Paper 70, Pall Mall London, 2006.

je poslužila za izvršenje terorističkog napada na američku ambasadu u Keniji 1998. godine. Takođe, organizacije karitativnog karaktera igraju veoma važnu ulogu u dostavljanju novca teroristima jer, pod maskom humanitarnih aktivnosti, mogu posredovati u dostavljanju novca između privatnih lica ili organizacija i terorista.

Pranje novca kao kriminalna aktivnost koja novac stečen ilegalnim aktivnostima pokušava uvući u legalne novčane tokove sakrivajući kriminalno poreklo i *terorizam* često se nalaze u simbiotskom odnosu. Tehnike korišćene za pranje novca identične su onima koje se koriste za prikrivanje izvora finansiranja terorizma, legalne ili nelegalne prirode. Često se u literaturi finansiranje terorizma naziva "obrnutim procesom pranja novca" jer, za razliku od procesa pranja novca koje pokušava sakriti kriminalno poreklo novca, finansijska sredstva namenjena terorističkim organizacijama žele da zamaskiraju krajnje odredište i svrhu kojoj je taj novac namenjen. Terorističke organizacije žele da, koristeći tehnike sakrivanja novca slične onima koje se koriste za pranje novca, sakriju tragove novca koji službama bezbednosti mogu ukazati na osobe povezane sa terorističkim aktivnostima i njihove aktivnosti vezane za pripremu i izvođenje terorističkih napada. Mnogobrojne rezolucije OUN vezane za finansiranje terorizma posebnu pažnju usmeravaju navođenje ekonomskih sankcija kao oblik borbe protiv finansiranja terorističkih aktivnosti Al Kaide i Islamske države Iraka i Levanta.³²

S obzirom na činjenicu da se za finansiranje terorizma koristi "prljavi" novac, osobe uključene u terorističke aktivnosti nastoje da nelegalno stečene prihode uključe u legalne tokove protoka kapitala na globalnom finansijskom tržištu.³³ Osobe povezane sa terorističkim organizacijama ili njihovi članovi, nakon sticanja određene svote "prljavog" novca, isti ulažu u banke koje potom izdaju potvrde o depozitu koje se, uz medijaciju određenih kompanija, ulažu u račune banaka na teritoriji država "poreskog raja" (Kajmanska ostrva, Devičanska ostrva i sl.). Sledeći korak odnosi se na prenos novca u neku od banaka koja izdaje čekove i/ili naloge za plaćanje da bi se potom izvršio prenos novca na račun banke koja se nalazi na teritoriji izvršilaca terorističkog napada. Metode pranja novca kriminalnih grupa i terorista su identične, dok su motivi dijametralno suprotni. Pranje novca koje sprovode pripadnici organizovanih kriminalnih grupa je lukrativnog karaktera, dok su motivi terorističkih grupa dijametralno suprotni i određeni su političkim, a ne materijalnim ciljevima.³⁴

Još jedan od načina za pribavljanje novčanih sredstava za finansiranje terorizma je *Hawala*, neformalni sistem za transfer novca koji se često koristi u azijskim zemljama predstavlja, zbog odsustva birokratskih procedura i bankarskih formalnosti vezanih za proveru identiteta korisnika usluga, idealan kanal za prenos novčanih sredstava između privatnih i fizičkih lica. Zbog visokog stepena anonimnosti navedeni sistem transfera novca predstavlja idealan način za

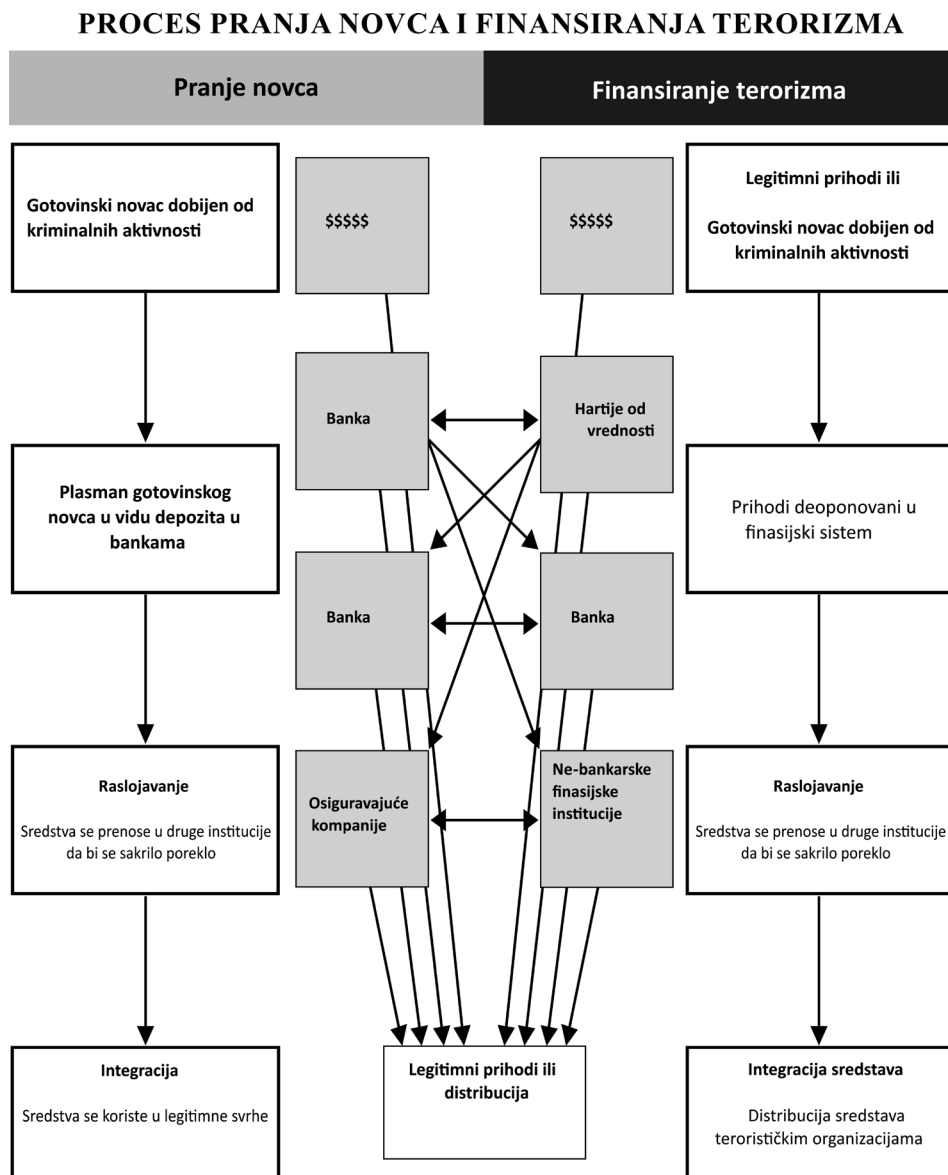
32 Unanimously Adopting Resolution 2253 (2015), Security Council Expands Sanctions Framework to Include Islamic State in Iraq and Levant <http://www.un.org/press/en/2015/sc12168.doc.htm> (12/05/2016)

33 Bolta, D., Sprječavanje finansiranja terorizma, Zagreb, Policijaisigurnost, vol 19. No. 4, 2011, str.423.

34 Taseva, S., Pranje novca i terorizam, Sarajevo, Pravni savjetnik, 10/II, 2004., str. 102.

dostavljanje finansijskih sredstava ćelijama spavača ili aktivnim pripadnicima terorističke organizacije. Visok stepen poverenja koji vlada između posrednika u transferu novca i odsustvo pisanih tragova o transakcijama predstavlja problem bezbednosnim službama koje pokušavaju da detektuju sumnjive transakcije koje vode do terorističkih organizacija.

Tabela 2: Proces pranja novca i finansiranja terorizma³⁵

³⁵ *Money Laundering and Terrorist Financing: Definitions and Explanations* <http://www1.worldbank.org/finance/assets/images/01-chap01-f.qxd.pdf> (02/02/2016)

5. ZAKLJUČAK

Pranje novca i finansiranje terorizma predstavljaju krivična dela koja ugrožavaju međunarodnu bezbednost. Finansiranje terorizma kao postupak obezbeđivanja sredstava ili imovine od strane fizičkih ili pravnih lica potrebnih za izvršenje terorističkih napada odvija se u nekoliko faza. Prva faza oličena je u prikupljanju sredstava iz različitih izvora kroz zakonito poslovanje kompanija, donacije pojedinaca, putem humanitarnih fondova ili kroz različite oblike organizovanog kriminala. U drugoj fazi novčana sredstva se deponuju u bankama na računima posredničkih kompanija ili pojedinaca, dok treća faza podrazumeva transfer deponovanih finansijskih sredstava do krajnjih korisnika odnosno terorista koji pripremaju i izvode teroristički napad.

Terorističke grupe i pripadnici organizovanog kriminala koriste iste postupke za pranje novca ali njihove aktivnosti imaju različite motive. Organizovane kriminalne grupe žele pranjem novca prikriti kriminalno poreklo finansijskih sredstava kako bi uvećali svoje nelegalno stečene prihode, dok terorističke organizacije "prljavi" novac sprovode kroz finansijske sisteme koristeći metode pranja novca zbog tajne i kriminalne prirode svojih delatnosti, i na taj način sprečavaju mogućnost da planirane terorističke aktivnosti budu otkrivene od strane neke finansijsko-obaveštajne službe.

Globalna dimenzija problema pranja novca i finansiranja terorizma ima poguban uticaj na ekonomske, političke i bezbednosne aspekte funkcionisanja pojedinačnih država i međunarodnog sistema. Razmena informacija o sumnjivim finansijskim transakcijama između obaveštajnih službi država koje se bore protiv terorizma i implementacija standarda i preporuka usvojenih pri međunarodnim organizacijama predstavlja put ka prevenciji pranja novca i finansiranja terorizma.

Summary

MONEY LAUNDERING AS ECONOMIC DIMENSION OF TERRORISM

This paper presents an economic dimension of terrorism through analysis of terrorist organizations needs for funding, modules of financing terrorism and links to money laundering. Financial resources are one of the most important conditions for maintaining infrastructure of terrorist organizations and carrying out terrorist activities. Assets acquired through legal and illegal channels members of the terrorist organization carry out through financial system by using techniques of money laundering in order to conceal the trace of money needed for organizing terrorist attacks. Due to the global nature of the problem of money laundering and terrorist financing, preventive mechanisms include cooperation of financial intelligence agencies and international organizations as well as strengthening of national institutions that are dealing with this problem. Numerous recently adopted guidelines, conventions and recommendations (within the EU, OUN, FATF) draw attention for detection terrorist activities in the preparatory phase, such as travel of terrorists, financing logistical support for their activities and weapons (explosives) supply required for carrying out terrorist attacks.

Key words: *terrorism, financing, money laundering, preventive.*

Zusammenfassung

GELDWÄSCHE ALS WIRTSCHAFTLICHE DIMENSION DES TERRORISMUS

In der Arbeit wird die wirtschaftliche Dimension des Terrorismus durch die Analyse des Bedarfs der terroristischen Organisationen nach Finanzmitteln, der Finanzierungsmodulen des Terrorismus und der Verbindung mit der Geldwäsche dargestellt. Die Finanzmittel stellen eine der wichtigsten Voraussetzung für die Infrastrukturerhaltung der terroristischen Organisationen und die Ausführung der terroristischen Aktivitäten dar. Die legal und illegal erlangten Mittel leiten die Mitglieder der terroristischen Organisationen mit Geldwäschetechniken durch Finanzsysteme und verheimlichen den Zweck der Mitteln, der für die Organisation der terroristischen Angriffe bestimmt wurde. Wegen der internationalen Natur des Geldwäscheproblems und der Terrorismusfinanzierung umfassen die präventiven Mechanismen die Kooperation zwischen den Finanz- und Sicherheitsbehörden und den internationalen Organisationen aber auch die Stärkung der nationalen Institutionen, die sich mit dem angeführten Problem befassen.

Schlüsselwörter: *Terrorismus, Finanzierung, Geldwäsche, Prävention.*

RIASSUNTO

IL RICICLAGGIO DI DENARO QUALE DIMENSIONE ECONOMICA DEL TERRORISMO

Nel lavoro si illustra la dimensione economica del terrorismo mediante l'analisi dei bisogni dell'organizzazione terroristica di mezzi finanziari, modalità di finanziamento del terrorismo e del collegamento con il riciclaggio di denaro. I mezzi finanziari rappresentano uno dei fattori principali per il mantenimento dell'infrastruttura dell'organizzazione terroristica e per la realizzazione stessa dell'attività terroristica. I mezzi accantonati per vie legali ed illegali dai partecipanti alle organizzazioni terroristiche mediante diverse tecniche di riciclaggio di denaro vengono incanalati attraverso i sistemi finanziari, celando lo scopo del denaro destinato all'organizzazione di attacchi terroristici. Stante la natura globale del problema del riciclaggio di denaro e del finanziamento del terrorismo, i meccanismi preventivi comprendono la collaborazione di servizi finanziari, dei servizi segreti e di organizzazioni internazionali mediante il rafforzamento delle istituzioni nazionali, che si occupano di tale problema.

***Parole chiave:** terrorismo, finanziamento, riciclaggio di denaro, prevenzione.*